

NUMMER

3

2019

Gröddan

- Underhåll av vattendrag
- Afrikansk svinpest – minska riskerna

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Året efter torkan

Resultatet av skörden 2019 kan börja sammanfattas. Många av företagen på landsbygden tömde ladorna 2018 och har haft det tufft. På nationell nivå var nederbörden högre än normalt i år men i de östra delarna av vårt län och i grannlänerna var regnmängden under det normala även 2019. Det blev en bättre skörd för de flesta, men i vissa delar av länet var bete och vall inte mycket bättre än i fjol. Utbetalningarna av jordbrukarstöd har startat och att få ut dem i tid är viktigare än någonsin.

En effekt av förra årets torka är granbarkborrens utbredning, som i år blivit ännu tydligare. Risken för nya smittor bland djur ökar också under torra varma somrar – vi glömmer aldrig mjältbrandsutbrottet på Omberg 2016. För femte året i rad kommer betande idisslare i området vaccineras även nästa år.

Enligt de scenarier om klimatet som SMHI tagit fram för vår del av landet, kan vi i framtiden förvänta oss större skillnader i nederbörd. Det handlar både om riktigt stora regnmängder men också längre perioder av torka. Hur vi ska använda vårt vatten och också leda bort överflödigt vatten kommer bli en stor fråga för hela samhället framöver.

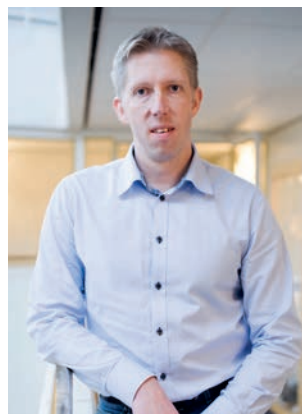
Ny organisation från 1 oktober

Länsstyrelsen har från den första oktober i år en ny organisation som ska göra oss bättre rustade för våra uppdrag. Jag, Jonas Källming, har numera en roll som avdelningschef för miljö och natur, där bland annat frågor som miljöprovning, vattenfrågor, skydd och skötsel av natur hanteras. Avdelningen hanterar många uppgifter som berör ägare och brukare av jord och skog.

Som ny tillträd avdelningschef för avdelningen för djur, landsbygd och livsmedel, där även viltfrågorna ingår, kastades jag, Maria Leclercq, in i vargproblematiken. Länet hade precis drabbats av sitt tredje vargangrepp på tamdjur samtidigt som nyheten att vargparet i länets första vargrevir hade fått minst två tikvalpar spreds från Länsstyrelsens webb.

Beredskapen behöver vara god på många områden. På Länsstyrelsen är det avdelningen för människa och samhälle som ansvarar för uppbyggnationen av länets civila beredskap. Där är livsmedelsförsörjning och smittskydd tunga delar som berör lantbruksföretagen och de kommer att vara viktigare än någonsin för samhället i framtiden. Låt oss hoppas att alla förstår sambandet mellan mat och öppna landskap och att klyftorna mellan stad och land inte blir större.

Länsstyrelsen har i uppgift att väga in olika intressen i våra beslut. Ibland finns det inbyggda målkonflikter mellan olika lagstiftningar. Med den bredd av uppdrag och olika lagstiftningar som vi ska förhålla oss till, behövs både ett gott samarbete inom Länsstyrelsen och en god förståelse för olika branschers förutsättningar. Det är en viktig uppgift för oss att framöver visa detta ännu mer.

JONAS KÄLLMING
Avdelningschef miljö och natur

MARIA LECLERCQ
Avdelningschef djur,
landsbygd och livsmedel

De lokala matleverantörerna
sid. 4

Från igenväxning till
öppet vattendrag **sid. 6**

Vargpar etablerat
i länet **sid. 14**

Usutuvirus påträffat i
Östergötland **sid. 18**

Gå en kurs! **sid. 19**

”De lokala matleverantörerna är extra viktiga” 4
 Från igenväxning till öppet vattendrag 6
 ”En riktig fröjd att se resultatet!” 9
 Intervju med Anuschka Heeb 10
 ”Bra kommunikation med
 entreprenören är avgörande” 11
 ”Informera alla markägare” 12
 Vad säger lagen? 12

Utbetalning av jordbrukarstöd pågår 13
 Vargpar etablerat i länet 14
 Sök stöd till permanenta stängsel
 mot rovdjur i landsbygdsprogrammet 15
 Afrikansk svinpest 16
 Sanktioner har införts
 i livsmedelslagstiftningen 17
 Usutuvirus har påträffats i Östergötland 18
 Tips om kurser 19
 Utveckling av miljötillsynen 19

ANSVARIG UTGIVARE Maria Leclercq
REDAKTION Maria Leclercq, Kristina Grill
OMSLAG Foto: Länsstyrelsen

FOTO
TRYCK

Länsstyrelsens personal om inte
 annat anges, samt diverse bildbyråer.
 DanagårdLiTHO AB Motala/Ödeshög

Detta material har delvis
 finansierats med EU-medel

”De lokala matleverantörerna är extra viktiga”

I Boxholms kommun synar barnen lantbruket i sömmarna redan i förskolan. Det gynnar både bönderna och barnen själva.

Boxholm har flera lokala leverantörer av allt från grönsaker till kött och potatis. Och kommunens kostchef Eva-Lott Blixt vill göra den offentliga upphandlingen så enkel som möjligt för de lokala producenterna.

– Vi delar på upphandlingen så att det inte ska bli så stort. Vi kan till exempel ha en för ägg och en för potatis och på så sätt plocka ut de produkter som finns nära. Vi är alltid intresserade av nya idéer och produkter, så har man som lantbrukare något man vill sälja till oss så är man välkommen hit och presentera.

– Tycker man att det är svårt med upphandlingar går det bra att komma

till mig som kostchef så kan jag ge kontakter till personer med upphandlingskunskap.

Även ur ett krisberedskapsperspektiv är de lokala bönderna viktiga för Boxholms kommun. I ett nytt äldreboende som byggs, ska köket bli kommunens kriskök.

– Där ska vi bunkra konserver och torra varor som står sig länge. Och de lokala matleverantörerna blir extra viktiga i ett sådant läge, säger Eva-Lott.

I Boxholms kommun har man hittat ett innovativt sätt att stärka relationen mellan lantbrukarna och de som äter deras mat. I programmet Food for life kommer barnen i förskolan och grund-

skolan i närkontakt med det lokala lantbruket.

– Vi har en aktivitet för barnen varje år, bland annat hälsar de på en mjölkbonde och odlar egna morötter. Målet är att skapa en relation till den närodlade maten som består, säger Eva-Lott Blixt.

I äldreomsorgen blir ofta den lokalproducerade maten en snackis kring borden.

– Inom kort ska vi höstfesta på grytbitar från trakten, med kantareller som personalen på äldreboendet plockat, fortsätter Eva-Lott. Vi märker att när vi talar om från vilken lokal gård maten kommer så får den ett mervärde.

Eva-Lott Blixt är kostchef
i Boxholms kommun.
"Vi är alltid intresserade av nya
produkter i köken i skolorna och
äldreomsorgen", säger hon och
bjuder in lantbrukare att komma
och presentera sig.

Regional livsmedelsstrategi Östergötland

Östergötland har en regional
livsmedelsstrategi med fyra fokus-
områden:

1. Kund och konsument
2. Konkurrenskraft
3. Offentlig upphandling
4. Trygghet

Vreta Kluster koordinerar arbetet med
strategin, men det operativa arbetet sker
i kommuner, företag och organisationer.
Inom området offentlig upphandling
samarbetar kostcheferna från länets
kommuner kring upphandling av svensk
och närodlat mat. Läs mer på www.vretakluster.se/livsmedelsstrategi

ANNA LINDÉN

I mitten av 1900-talet var Lillån populärt att fiska i, nu är det länge sedan någon försökte sig på det. Efter underhållsinsatsen kan det bli möjligt igen.

Från igenväxning till öppet vattendrag

Lantbrukarna kring Lillån bestämde sig för att rensa ån för att få bukt med problem med dränering och översvämningar. Följ med på deras resa mot bättre odlingsförutsättningar och en renare miljö!

Situationen är inte ovanlig: Ett vattendrag har med tiden fyllts på med sediment och växtlighet som gör att vattennivån stiger. Utloppen från dräneringen som tidigare mynnat ut över medelvattennivån ligger nu ofta under vattenytan. Avvattningen från den omkringliggande åkermarken däms upp, överskottsvatten kommer inte ut. Översvämningar blir vanligare och grödornas rotutveckling hämmas när jorden är vattenmättad några decimeter ned i markprofilen. Skörden minskar och växtnäringens förluster ökar.

Varför blev det så här?

Under början och mitten av 1900-talet prioriterades inhemsk matproduktion i Sverige. Fram till 1960-talet bildades många dikningsföretag, vattensjuk mark dränerades och jordbruket utvecklades. I Lillån bildades exempelvis dikningsföretaget på 1940-talet. På 1960- och 70-talet fortsatte man att underhålla diken och vattendrag, vilket är ett måste för att de ska fungera. Med tiden ändrades fokus i samhället. Miljö- och naturvärden aktualiserades, mat kunde importeras och på 1980- och

90-talet växte många diken igen.

Effekten av detta har varit kännbar för flera av lantbrukarna kring Lillån, ett vattendrag ute på östgötaslätten. Eftersom landskapet är så pass flackt påverkas stora arealer när ån däms upp.

Nya tag

I slutet av 2018 erbjöd Greppa Näringen möjligheten att starta vattendragsgrupper i området. Två lantbrukare kring Lillån såg chansen och tillsammans med Anuschka Heeb, växtodlingsrådgivare på Lovanggruppen, startade de upp

Vid underhåll är det viktigt att använda sig av rätt teknik och välja tid vid låga flöden. Rensa mittfåran, skona släntor och undvik grumling. Bilden är tagen efter underhållsinsatsen. Foto: Anuschka Heeb

Rensmassorna läggs upp på åkermarken, plöjs ner eller förs bort till lämplig plats för nedbrytning och återförsel av näring till åkermark. Foto Anuschka Heeb.

två vattendragsgrupper.

Berörda markägare samlades. Diskussioner fördes kring eventuella motstående intressen när det gäller underhåll och miljöhänsyn. Grupperna gick även ut i fält och inspekterade läget på plats.

Fördel med dikningsföretag

I Lillån finns dels en sträcka som omfattas av ett dikningsföretag och dels en sträcka där det inte finns. I ett dikningsföretag finns ritningar och uppgifter om till exempel släntlutning, dikes-

djup, hantering av rensmassor och hur kostnader ska fördelas. Den så kallade kostnadsfördelningslängden är mycket värd när man ska fördela vad markägarna ska betala vid ett underhållsarbete. Saknas dikningsföretag får man komma överens om hur kostnaderna ska delas upp på annat vis. Ett sätt är att man väljer att mäta upp hur många meter strand varje markägare har på var sida om diket och sedan dela upp kostnaden proportionellt mot det.

Anmälan skickas in

Efter dialog med Länsstyrelsen lämnade lantbrukarna in en anmälan om underhåll. Länsstyrelsen beslutade att en musselinventering av Lillån skulle göras innan underhållet.

Vid inventeringen hittades den tjockskaliga målarmusslan, som är artskyddad, vilket innebär att man inte får skada arten eller förstöra livsmiljön.

Länsstyrelsen fastställde tre områden där extra hänsyn måste tas. Där

► Fortsättning på nästa sida.

Här har vassklippningsbåten klippt nedre delen av Lillån. En uppföljning med ytterligare klippning senare år kan behövas.

Eftersom Lillån är bred behövdes en grävare med extralång arm för att nå mittfåran och skona slänterna.

skulle helst inga grävarbeten göras över huvud taget. Om musslor hittades i rensmassorna skulle de genast slängas tillbaka i vattnet. Underhållet skulle utföras vid lågvatten för att minska risken för grumling och träd som inte stör vattnets flöde skulle sparas. Träd som skuggar vattnet minskar även igenväxningen och stabiliserar slänterna, vilket går hand i hand med underhållsintresset.

Arbetet sätter igång

Under juli månad när vattenståndet stod lågt kunde entreprenörerna starta

underhållsarbetet. Eftersom Lillån är ett brett vattendrag, behövdes en del specialmaskiner: dels en grävare med extra lång arm, dels en vassklippningsbåt.

Senare i höst ska arbetet följas upp och utvärderas.

Underhåll till nytta för både jordbruk och miljö

Underhåll av diken och vattendrag behövs för att få en fungerande dränering och en miljövänlig produktion, där växtnäringssämna hamnar i grödan och inte i vattnet. Med en helhetssyn i

arbetet är det fullt möjligt att genomföra underhållet på ett hänsynsfullt sätt som samtidigt bevarar naturvärden.

KRISTINA GRILL

Lästips:

► **Underhåll ditt dike för ett rikare odlingslandskap** (j.o 2018-1)
Finns på jordbruksverkets webbplats.

► **Att äga och förvalta diken**
Finns på jordbruksverkets webbplats.

”En riktig fröjd att se resultatet!”

Joakim Axelsson är dikningsföretagets ordförande och brukar mark i avrinningsområdet. Han berättar att problemen med vattendraget varit stora.

Dagvatten från samhällen och vatten från hårdgjorda ytor kan påverka ett vattendrag.

De senaste decennierna har det alltid stått vatten på åkrarna, om det inte varit torrår. Grannens källare har också ofta blivit vattenfylld.

Nu är underhållsarbetet i ån klart. Hur tycker du det har gått?

”Vi är jättenöjda med resultatet!

Från att ha varit helt igenväxt finns nu vattenspeglar och det har kommit massor av fåglar. I vår ska det bli intressant att se hur det fungerar vid vårflödet. Det borde bli bättre nu när vattnet kan rinna undan.”

Nu har även lantbrukare uppströms och nedströms blivit inspirerade av det fina resultatet och börjat klippa vass på ytterligare sträckor.

Har du några råd till andra i liknande situation?

”Passa på att förbättra diken och vattendrag. Det spelar ingen roll hur mycket man täckdikar och förbättrar dräneringen, har vattnet ingenstans att ta vägen fungerar det ändå inte.”

Joakim poängterar att det inte bara är lantbrukets utan hela samhällets ansvar att se till att vattendragen fungerar bra. Hårdgjorda ytor, breddningar av avlopp och dagvatten från samhällen är exempel på faktorer som måste hanteras ansvarsfullt för att inte skapa problem nedströms i diken och åar.

KRISTINA GRILL

Rådgivarens synpunkter

Anuschka Heeb arbetar som växtodlingsrådgivare på Lovanggruppen och har mångårig erfarenhet av vattenfrågor. Vi bad henne reda ut några frågor kring underhåll av diken och vattendrag.

Varför blir det problem i odlingen om ett dike eller vattendrag växer igen?

När både växter och vatten ska få plats i ett vattendrag blir vattenståndet högre. Det innebär att dräneringsrören som lagts ovanför vattenytan vid anläggningen hamnar under vatten. Istället för att åkermarken dräneras på sitt vatten stannar det kvar i ledningarna. Om vattnet i ån stiger kommer marken att översvämmas eller blir vattensjuk. Det är naturligtvis dåligt för odlingen, men även för miljön. Översvämning och vattensjuk mark leder nämligen till övergödning. Grödan växer inte som den ska och näringsämnen som grödan skulle tagit upp löses ut i markvätskan istället. Markprofilen blir urtvättad och det finns även risk för kväveförluster till luften (lustgasavgång). När vattnet till sist rinner undan tar det med sig växt-näringsämnen ut i vattendraget.

Varför är det så viktigt att underhålla diken och vattendrag?

För att dränering av enskilda fält ska fungera, krävs att överskottsvatten kan lämna åkern. Då behöver diket eller vattendraget nedströms vara så väl underhållet att det inte dämmer utloppen från dräneringsledningarna. I flacka områden kan en dämning påverka åkermark som ligger flera hundratals meter ifrån mynningen. Ska grödorna utvecklas optimalt krävs en bra blandning av syre och fukt i marken. Växterna måste utveckla ett djupt rotsystem för att kunna ta upp vatten och näring. De

blir då även mer torktåliga. Det är alltså viktigt med en bra dränering för att klara både blöta och torra förhållanden!

Vad kan man förvänta sig för effekt av åtgärderna i Lillån?

Bättre jordbruksproduktion, bättre miljö och glada markägare! När dräneringen fungerar får vi friska och kraftiga grödor samt lägre växt-näringsförluster, minskad övergödning och mindre behov av växtskydd och ogräsbekämpning. Vattenmiljön kommer att gynnas eftersom näringsrikt sediment och växter tas bort från ån och läggs upp på åkermark där det bryts ner och växt-näringen kommer grödan tillgodo. Förhoppningsvis kommer även fisken i Lillån trivas bättre när det blir mindre igenväxt och fler strömsträckor. Eftersom den tjockskaliga målar-musslan kräver fisk för att kunna föroka sig gynnar underhållsinsatsen i bästa fall även en föryngring av musselbeståndet.

Har du några generella råd om dikesunderhåll?

Klippning är mycket skonsamt för miljön och det finns smarta klipp-skopor att använda. Klipp helst vass och växtlighet på sommaren efter att fåglarna häckat och fisken haft sin lekperiod. När växtligheten i diket har sin största tillväxt finns det mycket energi i den. Klipper man då minskar risken för att det kommer ny växtlighet. Klipper man istället på vintern finns all energi lagrad i rötter och knölar och det enda man tar bort är det torra fnaset. Då är risken stor

att det blir full fart på tillväxten även nästa vår.

Växtlighet och sediment som tas bort från diket är bäst att lägga på åkern intill så att växt-näringen återförs och rensmassor inte förstör växtligheten på slänterna som bidrar till deras stabilitet.

När sediment ska tas bort är det en fördel att gräva vid lågvatten och jobba med mittfåran. Rör inte slänterna i onödan, så undviks risken för ras.

Vad ska man tänka på om man har ett dikningsföretag?

Aktivera dikesföretaget! Se över vilka fastighetsägare som tillkommit, vilka som lämnat, om några fastigheter har delats eller det har skett andra förändringar. Vägbyggen eller expanderande samhällen kan till exempel beröra diket. Förändringar kan också påverka kostnadsfördelningen, som är viktigt att ha uppdaterad. Här kan det vara klokt att gå med i LRF:s studiecirkel "Äga och förvalta diken", för att få bra kunskap om vad som gäller och hur man aktiverar ett dikningsföretag.

KRISTINA GRILL

”Bra kommunikation med entreprenören är avgörande”

Mathias Ibbe, naturvårdshandläggare på Länsstyrelsen Östergötland, arbetar med vattenfrågor på Länsstyrelsen. Mathias var ansvarig handläggare i ärendet som handlade om underhållsrensning av Lillån.

Vad gäller när man vill rensa ett vattendrag?

Först måste man veta om diket tillhör ett dikningsföretag eller någon annan form av markavvattningssamfällighet och vad som står i de beslut som hör till dem. För Lillåns del ingår vissa sträckor i ett dikningsföretag men andra inte. Diken och naturliga vattendrag som rätats och grävts djupare är att betrakta som vattenanläggningar. Ansvaret för en vattenanläggning innebär både en rättighet och en skyldighet till underhåll vid behov. Samtidigt ska underhållet göras på ett sätt som begränsar påverkan på miljön och tar hänsyn till eventuella naturvärden.

Behöver man söka tillstånd?

Om det finns risk för skada på naturmiljön krävs en anmälan till Länsstyrelsen. Är du osäker så kontakta Länsstyrelsen för dialog. Länsstyrelsen kan ha synpunkter på hur underhållet ska utföras och vilka försiktighetsåtgärder som är lämpliga, så var fallet vid Lillån.

Hör av dig till någon av Länsstyrelsen handläggare av dikesunderhåll via vår växel 010-223 50 00

Hur lång tid tar det att få svar från er?

Underhållsarbetet får påbörjas tidigast sex veckor efter att anmälan har gjorts, men ibland hinner vi svara tidigare än så.

Hur kan man göra en sådan här process så smidig som möjligt?

Se Länsstyrelsen som ett bollplank i ett tidigt skede. Då kan vi diskutera huruvida en anmälan är nödvändig och vilket underlag som i så fall krävs. Hör gärna av er!

I Lillån hittade man tjockskalig målarmussla på några ställen. Varför är den viktig att vara rädd om?

Den tjockskaliga målarmusslan är en utrotningshotad art och därför skyddad. Den har en komplex livscykel och är som andra sötvattenslevande stormusslor beroende av fisk för sin fortplantning. Musslan kan ses som en signal för

en välmående vattenmiljö, något som är till nytta för både människor, djur och natur.

I Lillån är det endast äldre musslor som har hittats vilket tyvärr är ett vanligt fenomen. Det finns därför anledning att utreda lämpliga åtgärder för att hjälpa musslan och vattenmiljön i stort.

KRISTINA GRILL

Tre tips från Mathias

1. Det är viktigt att de försiktighetsåtgärder man kommit fram till i samrådet mellan Länsstyrelsen och markägarna också vidarebefordras till entreprenören så att de genomförs i praktiken.
2. Titta på orsaker till att det sedimenterar i diket. Om man kan minska tillförseln av sediment är det bra för naturen och man slipper rensa så ofta.
3. På Länsstyrelsen finns personal som stöttar lokala åtgärder för vattenmiljön. Här finns möjlighet att diskutera möjliga åtgärder och finansiering av dessa. Hör av dig till Maria Gustavsson, 010 – 223 54 33, om du är intresserad av att veta mer.

”Informera alla markägare”

Vi når Klas Bergkvist, Horsab Service AB, när han kommit halvvägs i arbetet med rensning av Lillån. Han berättar att inget vattendrag är det andra likt och kräver olika insatser.

I Lillån har man behövt ta hänsyn till den tjockskaliga målarmusslan. I rensmassorna har man hittat några musslor, men inte överdrivet mycket. De som hittats har kastats tillbaka i ån.

Vad tycker du att de som vill underhålla ett vattendrag ska tänka på?

– Sätt er in i vad som gäller och våga kontakta Länsstyrelsen. Många är rädda för att prata med Länsstyrelsen och en del projekt blir därför inte av.

Arbetet med Lillån har fungerat väldigt bra. De inblandade har tänkt till ordentligt innan och förberett. Det har inte funnits några hinder för grävmaskinen att ta sig fram. Annars kan staket, kor och annat göra arbetet svårare.

Alla berörda markägare har också varit informerade om arbetet, det underlättar. Annars kan en markägare plötsligt se en främmande grävmaskin åka ut på fältet och börja gräva utan förvarning. Det blir sällan bra.

KRISTINA GRILL

Hindrande stängsel och djur på bete kan göra arbetet med underhåll av ett vattendrag svårare.

Vad säger lagen?

Det finns framför allt två paragrafer i Miljöbalken, kapitel 11, som reglerar underhåll av diken och vattendrag.

Underhållsansvar

MB kap 11, 17§ säger:

”Den som äger en vattenanläggning är skyldig att underhålla den så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena. ...”

Ägare kan vara ett dikningsföretag eller en eller flera markägare om det inte finns ett sådant.

Inget tillstånd krävs, men om fisket kan skadas ska en anmälan till länsstyrelsen göras.

MB kap 11, 15§ säger:

”Tillstånd enligt detta kapitel behövs inte för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp. ...”

Om fisket kan skadas, skall anmälan om de planerade arbetena göras till länsstyrelsen innan arbetena påbörjas.”

Med fisket menas förutom fisk även andra blötdjur som musslor, grodor och salamandrar. Länsstyrelsen kan ställa krav på och ge instruktioner om hur man ska göra för att skydda känsliga arter och miljöer. En del arter är artskyddade. Det innebär att man inte får skada dem och deras livsmiljö. För att ta hänsyn till dem kan man till exempel behöva anpassa tekniken och tidpunkten för åtgärden. En bra dialog och en helhetssyn på både produktion och miljö är A och O för att få till ett långsiktigt givande underhållsarbete.

Utbetalning av jordbrukarstöd pågår

De första delutbetalningarna av årets jordbrukarstöd började betalas ut den 18 oktober. Vi fortsätter arbetet med 2019 års utbetalningar samtidigt som vi parallellt arbetar med handläggning och utbetalning av resterande pengar för åren 2015–2018. Ärenden klara för delutbetalning 2019 och slututbetalning 2015–2018 skickas för utbetalning löpande varje vecka.

Sedan den 18 oktober pågår delutbetalningar av 2019 års jordbrukarstöd. Delutbetalningarna i år motsvarar 75 % av det beräknade beloppet för respektive ersättningsform. I mitten av oktober hade vi fattat beslut om delutbetalning på ca 140 miljoner kr till lantbrukare i länet. I tabellen kan du se hur utbetalt belopp fördelas på olika ersättningsformer. Arbetet med delutbetalningar fortsätter under hösten och vintern, med löpande utbetalningar när handläggningen är färdig.

Slututbetalningar

Utbetalning av gårdsstöd, förgröningsstöd, nötkreatursstöd och stödet till

unga jordbrukare för 2019 påbörjas den 6 december. Växelkursen för direktstöden 2019 är 10,6958 kr per euro, vilket är något högre än förra året.

Samma datum är det även möjligt att genomföra slututbetalningar av tidigare delutbetalda ersättningar för 2019. För att vi ska kunna genomföra slututbetalning måste tidigare års handläggning vara klar, eftersom ansökningar behöver handläggas i kronologisk ordning.

Utbetalning för skötsel av våtmarker och dammar samt för restaurering av betesmarker och slätterängar påbörjas tidigast den 20 december.

Utbetalningar för tidigare års ansökningar

Under det senaste året har de tekniska förutsättningarna för handläggning av tidigare års ansökningar förbättrats. Vi har därmed exempelvis kunnat göra handläggningen helt klar för ca 85 % av ansökningarna i miljöersättningen för betesmarker och slätterängar från åren 2015–2018. Vi fortsätter arbeta vidare med handläggning av alla tidigare års ansökningar, och utbetalningar sker löpande.

För mer information gällande pågående och kommande utbetalningar hänvisar vi till Jordbruksverkets webbplats.

Bra att känna till

Observera att flera olika utbetalningar som sker samma dag betalas ut som en enda summa.

Du kan alltid se en specifikation på dina utbetalningar på Mina Sidor, under avsnittet *Utbetalningar och avräkningar*.

Du kan också kontakta oss på 0771–67 00 00 för att få mer information om just din ansökan.

Ersättningsform	Delutbetalning (kr)	Andel beslutade delutbetalningar
Betesmarker och slätterängar	59,8 miljoner	86%
Minskat kväveläckage	0,4 miljoner	
Skyddszoner	1,7 miljoner	
Vallodling	5,7 miljoner	96%
Ekologisk produktion	45,5 miljoner	
Omställning till eko. prod.	3,6 miljoner	93%
Kompensationsstöd	22,8 miljoner	
Våtmarksåtaganden ingångna före 2015	1,0 miljoner	92%

Vargpar etablerat i länet

I början av 2018 etablerade sig ett vargpar i det så kallade Långbogen-reviret utanför Finspång. Vi förstår att djurägare och boende känner oro över att vargarna etablerat sig i Östergötland och vill därför redogöra för det vi vet om dem idag.

Hanen kommer från ett revir utanför Örebro och tiken från ett revir i Norge. Efter ett angrepp på en kvigkalv i mitten av september i år samlades spillning för DNA-analys. Resultatet visade att vargparet nu också fått två tikvalpar.

Inventering pågår

Nu har inventeringen av rovdjur (varg och lodjur) som årligen genomförs startat. Inventeringen av varg genomförs under tiden 1 oktober till 31 mars och av lodjur under tiden 1 oktober till sista februari. I norra länsdelen (norr om Motala Ströms vattensystem) kommer under inventeringssäsongen

extra spillningsinventering genomföras avseende varg. Spillningen kommer att skickas för analys till Viltskadecenter. Jägare och allmänhet som vill delta i insamlandet av spillning kan kontakta Länsstyrelsen.

När resultatet av analyserna är klara kommer vi att veta mer om vargparet och om antalet valpar som kan tänkas finnas i reviret. Du kan själv ta del av analysresultaten på www.rovbase.se

Förvaltning av stora rovdjur

Länsstyrelsen ansvarar för förvaltningen av stora rovdjur, vilket i Sverige är björn, järv, kungsörn, lodjur och

varg. Alla dessa djur är fridlysta. I Östergötland handlar det om lodjur och varg. Både riksdagen och EU har slagit fast att Sverige ska ha en långsiktigt livskraftig vargstam med gynnsam bevarandestatus. Samtidigt ska tamdjurs-hållning inte påtagligt försvåras.

Om situationen med vargparet som har etablerat sig i länet skulle bli ohållbar med flera dokumenterade vargangrepp kan Länsstyrelsen besluta om skydds jakt.

Sök stöd till permanenta stängsel mot rovdjur i landsbygdsprogrammet

Har du får eller getter som betar naturbetesmarker eller slåtterängar och behöver bygga nytt stängsel? Då kan du söka stöd i landsbygdsprogrammet för stängsel mot rovdjur.

Stöd beviljas bara till permanenta stängsel mot rovdjur runt hela betesfällan och enligt Viltskadecenters riktlinjer. I Östergötland finns för närvarande bara begränsat utrymme för ersättning till rovdjurssäkra stängsel. Sök därför redan idag.

Länsstyrelsen kommer att bedöma ansökan utifrån vad som är prioriterat för att nå landsbygdsprogrammets mål för regionens utveckling.

För att vara aktuell för stängselstödet måste vissa kriterier vara uppfyllda:

- Endast får-/gettproducenter beviljas ersättning för uppsättning av stängsel mot rovdjur.
- Endast blocklagd betesmark och slåtteräng är ersättningsberättigade
- Ersättningsnivån är 50 kr/meter

Du får börja med din miljöinvestering först när din ansökan kommit in och du har fått ett skriftligt besked från Länsstyrelsen.

Du kan inte få stöd för det du har köpt eller gjort innan du har fått ett skriftligt besked från Länsstyrelsen.

Mer information om stängsel mot rovdjur, ansökan med mera finner du på Jordbruksverkets webbplats:

www.jordbruksverket.se sök på stängsel mot rovdjur.

Kontakta oss:

ostergotland@lansstyrelsen.se

LANDSBYGDSSTÖD
LANDSBYGDSSENHETEN
SUSANNE BOE SKÅMEDAL

Afrikansk svinpest

Den mycket allvarliga svinsjukdomen afrikansk svinpest sprids sedan 2014 i EU. Viruset sprids bland annat med sjuka djur, ofta vildsvin. Det kan också spridas med charkprodukter och genom att följa med på smutsiga stövlar eller utrustning.

Afrikansk svinpest är en allvarlig virus-sjukdom som drabbar tamgrisar och vildsvin. Symtombilden är densamma som vid klassisk svinpest. Sjukdomen har sin ursprungliga utbredning i Afrika söder om Sahara, men har under senare år fått en kraftigt ökad spridning. Sjukdomen har stor påverkan på gris-näringsen både genom bekämpningsåtgärder och handelsrestriktioner där den

finns. Virussjukdomen finns exempelvis i de baltiska länderna, Polen, Ungern, Rumänien och Italien. Både Tjeckien och Belgien har bekämpat utbrott av sjukdomen under senaste året.

Om du misstänker sjukdomen

Afrikansk svinpest lyder under epizootilagen. Djurägare som misstänker att ett djur drabbats av sjukdomen måste

genast tillkalla veterinär. Till dess att en veterinär tar sig an fallet måste djurhållaren själv göra allt man kan för att förhindra smittspridning. Misstänkt smittade grisar får absolut inte flyttas från den besättning eller det stall där de befinner sig.

HELEN LOOR

Så minskar vi tillsammans risken för afrikansk svinpest

Rapportera om du hittar döda vildsvin! Använd formuläret på rapporteravilt.sva.se

Släng inte matavfall i naturen! Tänk särskilt på risken med medhavd utländsk mat om ni har utländsk arbetskraft eller gäster.

Efter vistelse i skog och mark utomlands, exempelvis jakt:

- Var noga med rengöring av utrustning, kläder, skor och stövlar före återresa till Sverige. Tvätta helst kläder i maskin. Utrustning kan saneras genom att ligga i bastu, över 60 grader i 30 minuter.
- Ta inte med kött eller obehandlade troféer till Sverige.
- Vänta 48 timmar efter jaktresa eller besök i utländsk grisbesättning innan du besöker gård med grisar, hanterar foder för vildsvin eller besöker utfodningsplats för vildsvin.
- Rengör även utrustning, halsband, västar och liknande om du haft med dig jakthund utomlands. Tvätta även hunden ren.

Gris som avlidit i afrikansk svinpest. Bilden visar blödningar i huden. Foto: epiwebb/SVA

Sanktioner har införts i livsmedelslagstiftningen

Från den 1 januari 2019 kan du som primärproducent drabbas av sanktionsavgift vid vissa brister. Det gäller även om bristen inte skett uppsåtligt eller av oaktsamhet. Sanktionsavgifterna införs för enklare överträdelser med syftet att minska åtalsanmälningar, vilka belastar rättssystemet.

Vilka brister gäller ändringen för?

► Om du startar en livsmedelsverksamhet utan att anmäla och registrera detta.

Sanktionen kopplad till detta är en procent av årsomsättningen, lägst 5 000 kronor och högst 75 000 kronor.

► Om du inte anmäler byte av bolagsform.

Här är sanktionsavgiften en halv procent av årsomsättningen, lägst 2 500 kronor och högst 40 000 kronor.

► Vid brister i journalföring vid användande av växtskyddsmedel och biocider.

Även här är avgiften en procent av årsomsättningen – lägst 2 000 kronor och högst 25 000 kronor.

► Vid bristande dokumentation vid försäljning av små mängder primärprodukter.

I Livsmedelsverkets föreskrift (LIVSFS 2005:20) om primärproducenters leverans av små mängder direkt till konsument finns uppgifter om vad som ska finnas dokumenterat.

De områden som berörs av sanktioner är:

- **Honungsproducenter** ska löpande dokumentera det totala antalet skördade kupor, den totala produktionsmängden, den mängd produkter som har levererats (sålts) direkt till konsument och datum för leveransen.
- **Producenter av hönsägg** ska löpande dokumentera antalet fjäderfän som hålls för äggproduktion, den totala mängden producerade ägg, samt mängden ägg som har levererats direkt till konsument inklusive datum för leverans.
- **Producenter av råmjölk** ska fortlöpande dokumentera den totala mängd råmjölk som levererats direkt till konsument eller detaljhandelsanläggningar.
- **Mjolkproducenter** ska för varje leverans direkt till konsument löpande dokumentera datum och mängd opastöriserad mjölk.

Om dessa krav på dokumentation inte uppfylls är sanktionsavgiften en procent av årsomsättningen, lägst 2 000 kronor och högst 25 000 kronor.

PERNILLA STRIDH

Usutuvirus har påträffats i Östergötland

För första gången har usutuvirus upptäckts i Sverige. Sveriges Veterinärmedicinska Anstalt (SVA) startade under sommaren ett fågelprojekt med syfte att leta efter just usutuvirus, samt även west Nilevirus.

Dessa virus är närbesläktade och sprids med myggor. Framförallt smittas fåglar, men även andra djur och människor kan infekteras.

Usutuvirus drabbar främst vilda fåglar, i synnerhet trastfåglar och ugglor. Koltrastar anses extra känsliga för detta virus. Massdöd av just koltrast har iakttagits tidigare i andra länder. Viruset kan smitta tamfågel och dagg-

djur, men de anses inte kunna sprida smittan vidare och de blir inte sjuka. I undantagsfall kan usutuvirus även smitta människa. Antalet upptäckta och beskrivna fall i världen är dock väldigt få och de drabbade har vanligen haft mycket lindriga symtom. Det är ytterst liten risk att bli smittad och sjuk.

En koltrast som i somras hittades död på Öland var det första kända fallet

i Sverige. Det är även det nordligaste kända fallet. Nu har man även konstaterat usutuvirus på en glada i Norrköping.

Vill du veta mer finns information på SVA:s webbplats: www.sva.se. Sök på usutuvirus.

PERNILLA STRIDH

Digitala nyhetsbrev

Du har väl inte missat att anmäla dig till vårt digitala nyhetsbrev, Livskraftig Landsbygd? Där kan du läsa om kommande kurser och aktuella frågor som berör lantbruk. Anmäl dig genom att gå in på www.lansstyrelsen.se/ostergotland och sök på nyhetsbrev.

Tips om kurser

Är du verksam inom växthus- och trädgårdsnäringen och i behov av utbildning i användning av kemiska växtskyddsmedel?

Då kan vi tipsa om att Länsstyrelsen i Skåne har flera behörighetskurser med inriktning just på växthus och trädgård. De ger även kurser i betning.

Vill du veta mer om kurserna kan du logga in på utbildning.jordbruksverket.se där du även kan anmäla dig.

Behörighetskurser med inriktning på jordbruk kommer som vanligt att hållas i Östergötland januari – mars.

Vidareutbildningar växthus/trädgård

Södra Rörum, Husaren	Växthus	28 november
Åkarp, Hvilan utb.	Växthus	12 februari
Åkarp, Hvilan utb.	Golf-grönytor	13 februari
Åkarp, Hvilan utb.	Frukt/Bär	25 februari

Grundkurser trädgård/ växthus

Skurup, Nils Holgerssongymnasiet	Grundkurs Växthus	23-24 + 26-27 mars
Skurup, Nils Holgerssongymnasiet	Inriktningsdag Trädgård	25 mars
Skurup, Nils Holgerssongymnasiet	Grundkurs Trädgård	23-25 + 27 mars
Skurup, Nils Holgerssongymnasiet	Inriktningsdag Växthus	26 mars

Grundkurs Betning

Torrlösa, Torshalls Bygdegård	Betning	20-21 januari
Vidareutbildning Betning		
Torrlösa, Torshalls Bygdegård	Betning	13 februari

Utveckling av miljötillsynen

Verksamheter som har över 100 djurenheter ska enligt miljöbalken följa förordningen om verksamhetsutövares egenkontroll. Lagstiftningen kan upplevas som krånglig av både branschen och tillsynsmyndigheterna.

Miljösamverkan Östergötland (MÖTA), som består av Länsstyrelsen och kommunernas miljökontor, jobbar med att ta fram material för

att göra tillsynen av egenkontrollen *enklare, effektivare och mer enhetlig.*

Materialet består av

- Broschyr till lantbrukare med information om ansvarsfördelning, kemikalieförteckning, riskbedömning och rutiner.
- Handledning för inspektörer med stöd för bedömningar
- Utbildning för inspektörer med

föreläsare från LRF, Jordbruksverket, lantbrukskonsult och lantbrukare.

När projektet är klart och utvärderat kan du läsa mer om resultatet här i Grödan.

JENNY GYLLENSVAAN OCH MARIA FLINK

Länsstyrelsen Östergötland

Besöksadress: Östgötagatan 3, Linköping
Postadress: Länsstyrelsen Östergötland, 581 86 Linköping
Telefon: 010-223 50 00
E-post: ostergotland@lansstyrelsen.se
lansstyrelsen.se/ostergotland

AVDELNINGEN FÖR DJUR, LANDSBYGD OCH LIVSMEDEL

Leclercq, Maria Avdelningschef 010-223 52 57

Enheten för jordbrukarstöd

Hellberg, Kristoffer Enhetschef 010-223 55 32
Öberg, Catrin Gruppsamordnare handläggning 010-223 55 02

Fältgruppen

Fahlborg, Magdalena Kontrollansvarig 010-223 55 07
Carlsson, Emelie Arealkontroller 010-223 55 33
Grenestam, Markus Arealkontroller 010-223 55 30
Malmström, Annika Djurkontroller 010-223 54 96
Trogen, Mari Tvärvillkor och verksamhetskrav 010-223 55 16
Boreson, Hedvig Tvärvillkor, skötsel av mark 010-223 55 31

Gårdsstöd, Förgröningsstöd, Stöd till unga lantbrukare

Forsberg, Sam 010-223 55 03

Betesmarker och slåtterängar

Hansen, Matilda Handläggning 010-223 55 34

Ekologisk produktion, Skydds-zoner

Sandell, Anna 010-223 54 99

Våtmarker

Magnusson, Helena 010-223 54 98

Nötkreatursstöd, Kompensationsstöd, Vallodling

Gustafsson, Andreas 010-223 54 88

Blockkartor och nya kundnummer

Eugén, Sarita 010-223 54 86

Enheten för landsbygd

Boe Skåmedal, Susanne Enhetschef 010-223 54 83

Företags- och projektstöd samt miljöinvesteringar

Ahlstrand, Kristi 010-223 54 85
Kärregård, Marie 010-223 55 09
Larsson, Katarina 010-223 54 92
Ahlgren, Christoffer 010-223 53 03
Simic, Ranko 010-223 52 97
Sommar, Linnea 010-223 55 35
Kihlstedt, Gunilla 010-223 55 25

Rådgivning och tillsyn

Ett rikt odlingslandskap

Boe Skåmedal, Susanne 010-223 54 83
Bergman, Maria 010-223 55 18
Eliasson, Anders även bitillsyn & fastigheter 010-223 54 94
Martikainen, Pia 010-223 54 97

Greppa Näringen

Källming, Maria Samord. Greppa 010-223 55 11
Retzman, Cecilia Greppa Näringen 010-223 55 13

Behörighetskurser

Grill, Kristina även Greppa Näringen 010-223 55 06

Enheten för djurskydd och veterinär

Loor, Helen Enhetschef 010-223 52 59
Stridh, Pernilla Länsveterinär 010-223 52 58
Sundell, Jonna Förprovning djurstallar 010-223 52 67
Servicetelefon djurskydd öppettider 9-12 010-223 51 44

Vilthandläggare

Kjällander, Mia 010-223 53 23
Näsman, Fredrik 010-223 55 38

AVDELNINGEN FÖR MILJÖ OCH NATUR

Källming, Jonas Avdelningschef 010-223 54 82

Enheten för tillsyn och förorenade områden

Gyllensvaan, Jenny 010-223 55 42

Enheten för miljöprovning

Axelsson, Karl-Martin 010-223 53 36
Flink, Maria 010-223 54 18

Har du frågor om SAM-ansökan?

Ring 0771-67 00 00

Har du frågor om EU:s jordbruks-
eller landsbygdssöd

Maila till:
ostergotland@lansstyrelsen.se

